

TÓLDALÉK

A Magyar Kurir I. Darabjának

utolsó Arkusához

Nemcsak más pallérozott nemzeteknél, hanem hazánkfiak között is találtattak, és találtatnak még most is olly nagy tudományú és érdemű férfiak, a' kik szélesben ki terjedett ismeretek és tapasztalásaik által halhatatlan nevet és emlékezetet szerzettek önnön magoknak. Nem utolsó helyet érdemlett magának ezek között, múlt Sz. György havának 15 napján elhunyt nagy talentomú hazánkfia P. Szentmártonyi Ignácz, a' ki nemcsak Európában, hanem Amérikanak távolvoly fekvő tartományaiban is, elegendőképen ismeretessé lőtt elméjének gazdag kiutsei által. — Ahozképest meg érdemli, hogy mind érdemeire, mind initt amott szenvedett szerentsétlenségeire, de azok között mutatott filozofusi álhatalóságára nézve, a' mennyire lehet summásan, de értelmesen elő adjam életének, és külömb-külobmféle viszontagságainak historiáját.

Hól és mtsoda szüléktől született légyen e' világra, minthogy a' nékem küldetett irásban fel nints jegyezve, én sem tudom meg határozni: annyit mindazonáltal tudok rólla, hogy virágzó ifjuságának arany esztendeit a' Horváth Or-

szági iskolákban töltötte el, és, minekutánna iskolai tudományait el végezte volna, a' Jesus nevét viselt szerzetes rendbe állott bé, holott természeti hajlandóságainak vezérlése után halgatván, minden kedvét és tehetségeit a' Mathesisnek tanulására fordította. Ennek gyengébb részeiben meg nem állapodván, az Astronomiának, az az, égi tsillagzatokról való tudománynak gyakorlásába botsátkozott, és olly rendkívül való előmenetelt tett abban, hogy egy idejü társai közzül senki is ötet felül nem múlta, hozzá hasonlók pedig igen kevesen találtattanak.

Azonközben perlődés támadván a' Spanyol és Portugallus nemzet között, némelly Amerikai tartományaiknak határai miatt, ditsőséges emlékezetü édes Anyánkhöz *Mária Terésiához* folyamodott az akkor élt, és uralkodott Portugalliai király *V János*, de nem azért, hogy ötet fegyverével segítse, hanem hogy küldene néki egy olly nagy tudóst, a' ki geometrica tudománya által végezné el a' két nemzet közt támadott villongást. Néhány tudósoknak ajánlásokból, a' kiktől t. i. el hűnyt jó királyunk értekezett vala, Sz. *Mártonyi Ignázt*ra esett a' sors, a' ki a' felséges parantsolatra útnak indulván, és szerentsésen el jutván Portugalliának anya városába Lisabonába, kégyelméssen fogadtatott *János* király által. Minekutánna ottan lett mulatása alatt mind a' Lusitaniai és Brasiliai nyelveket meg tanulta, mind a' réá bizatott dolognak szerentsés folytatására meg kivántatott eszközöket, királyi költségen Londonból magának meg szerzette volna, gazdagon meg ajándékozttván, és rangjához illendő esztendői fizetést nyervén a' királytól, a' tenger tengely nélkül való repülő szekerére ült, és ment Brasiliába. Ottan is méltóképen fogadtatott a' tartománynak fő kórmányozójától, kinek parantsolattyára leg elsőben is az Amazon nevü folyó víznek, mellynek hossza, a' Cordilleria magas hegyekről való ki fakadásától fogva az északi tengerbe való bé ömkésig 300, szélesége pedig 15 .. 18 magyar mélföldet foglal ma-

gában, és a' melly annak fel találójától *Orethá-*
nanak is nevezetik, és az abbantálaltatott apróbb
és nagyobb szigeteknek meg mérésére fordította
elméjét, és munkásságát.

Azonközben meg halván *János* Portugalliai
király, és fia *József* ülven a' királyi székbe, a'
Jesus szerzetesei nemcsak Portugalliában; hanem
még az ehhez tartozó Amériikai tartományokban is
meg fogattattak, és kemény tömlöztökre hanyat-
tattak. Ez a' szerentsétlenség érdeklette *Szentmár-*
*tonyi Ignác*ot is, a' ki több Brasiliai Jésuitakkal
égyetemben hajóra rakattatván, Lissabonába vi-
tetett, és minden helyes ok nélkül elsőben egy
külső városi ó palotába zárattatott bé, holott mint
rab nyóltz esztendőket töltött el. Annakutánna mind
ő, mind a' több Jésuitak olly setét föld alatt lévő
tömlöztöcbe vettetett, mellyben 10 esztendőig sem
egyet sem földet nem látott, és riskasánál egygyébbel
nem tapláttatott. Fülébe menven *Mária Teré-*
sianak a' Portugalliai Jésuitáknak szerentsétlenség-
gek, mindjárt észébe ötlött *Szentmártonyi Ignác*z,
és meg parantsolta ottan múlatott követének hogy
értekezne annak hollételéről és állapotjáról, és
ha Jésuita társaival égyütt fogságra vettetett
vólna, szabadítsa ki őtet abból, mint különös
végbül oda küldetett emberét. — *Pombál* mi-
nister minden tudakozódáskor azt felelte, hogy ő
semmit nem tud felöle, és azt sem tudja hová lett.

Illyen keserves fogságban vala *P. Szentmár-*
*tonyi Ignác*z, mind addig, mig *József* Portuga-
lliai király halála után, *Mária* leánya kezdett
vólna uralkodni, a' midön az említett minister
előbbi méltóságától meg fosztattatván, és szám-
kivetésbe küldettetvén, egész Portugalliában fel
nyittattanak a' tömlöczök, és a' ő gyűlölségének
sokat szenvedett áldozattjai vizsza-helyhezttettek
előbbi szabadságaikba.

Illyenképen szabadúla ki *P. Szentmártonyi*
*Ignác*z is 18 esztendőig tartott rabsagából, és az
ott lévő Cs. K. követtől, *B. Lebzelttertől* 1000 fo-
rint úti költséget nyervén, bajos utazásai után
ide Bétsbe érkezett, holott *F. Mária Terésia* ké-

gyes tekéntete eleibe botsattatván, fok visszontag-
lágainak elő beszéllése által nagyon fel buzditotta
ennek a' kegyes fejedelem afzizonynak érzekeny
szívét. Innen Horváth Országának nevezetes vá-
rosába Varasdba menván, eggynehány esztendő-
kig ott mulatott, 's ott élt a' Jesus szerzetebeli pa-
póknak rendelt 300 forintból álló esztendei fizetés-
ből. Onnan testvéreinek fiához, *Szentmártonyi Ig-
nátz* Muraközi Béliitzai Plébanushoz es V. Archi-
Diaconushoz költözött, holott 9 esztendőkig úgy
élt, mint illet egygy valóságos paphoz, prédikál-
lott, misét szolgáltattott, tanított, betegetek láto-
gatott, és készített halálra, egygy szoval, olly fegy-
hetetlenségben töltötte el életének utolsó eszten-
deit, hogy benne a' leg nagyobb irigység sem ta-
lálhatott volna gántsot. Ami keves jövedelme vólt,
azt is jobb részent a' szükölködő szegények kö-
zött osztogatta ki, a' mit költsen ki adott, attól
soka interest nem vett, sőt halálához közelgetvén
minden contractust, az az, kötelező leveleket szély-
lyelgetépett.

Noha mélly tudománnyal birt, de avval so-
ha senki előtt nem, ditsekédett, életének ki állott
visszontagságait is egyedül belső meg hitt barátai-
nak szokta meg beszélleni. Amitsoda példás vólt
élete, éppen olyan vólt élethöl való ki költözé-
se is. Néhány darab könyvek, és mathematicum
eszközökön kívül semmit nem hagyott maga után,
nem is lehetett egygy olly kegyes embernek, a' ki
minden világi boldogságot a' szükölködökkel va-
ló jótételben helyhezette. Eleteének 75 esztende-
jében hólt meg, múlt Aprilisnek 15 napján, ejfél
előtt 11 órakor.

Ennek a' nagy hazáfinak emlékezetére követ-
kezendő Epitaphiumot, az az, fej-fa irást készi-
tettének szomorú attyafia, testver öttsének fel-
lyebb nevezett fia *Szentmártonyi Ignatz*, és Ne-
mes *Keresztúri József* volt udvari Agens úr a' meg
hóltnak igen kedves baráttya.

Hic . jacet .

IGNATIUS . SZENTMARTONYI .

Presbyter .

Si . corpus . spectes .

Patria . ei . Hungaria . fuit .

Sin . animum .

Orbis . universus .

Nobilis . stemmate . sed . magis . virtutibus .

Tullium . et Maronem .

Juvenis . sequutus .

Vir . Euclidi . totum . se . tradidit .

Hoc . duce .

Dum . vasto . ejus . ingenio . terrarum . spatia .

Angusta . fierent .

Ad .

Coelestes . Globos .

Astronomus . sese . extulit .

Vidit . hoc . Fama . Library Cluj

Nomenque .

Quod . patrio . jam . solo . notum . fecit .

Ad . Tagi . usque . littora .

Abstulit .

Sed .

Solius . Famae . proconiis .

Rex . Joannes . non . credidit .

Ipsam . noscere . hominem . optavit .

Votis . annuit . Theresia .

Vidit . Ignatium .

D . IGNATII . Filium .

Rex . Joannes .

Vidit . amavit . in . Aulam . recepit .

Sed . non . solis .

Portugalliae . limitibus .

Nomen . viri . conclusum . fuit .

Ad . novum . adeo . orbem .

Penetravit .

Transivit . maria .

Favonio . non . minus . ac . Regia . gratia .
Velificantibus .

Brasilia . viro . applausit .

Magnusque . Amazon .

Huic . primum .

Non . sclopis . et . tormentis .

Sed .

Dioptis . et . quadrantibus . armato .

Se . submitit .

Quave . parte .

Hispano . qua . item . Portugallo .

Pareret .

Id . non . Marte . sed . arte .

Detectum . est .

Sed .

O . miseram . sortem !

Invida . Fata .

Et . Regem . abstulere . et . Ignatium .

Uterque . sepultus .

Ille . in . majorum . Mausolaeo .

Iste . in . profundo . carcere .

Ita .

Qui . solem . orientem . in . Europa .

Occiduum . in . America .

Viderat .

Postea . tribus . et . ultra . lustris .

Ne . uno . quidem . solis . radio .

Illustrari . poterat .

Ita .

Qui . immensa . Terrarum . spatia . dimensus . est .

Postea .

Vix . septem . cubitorum . ergastulum .

Nactus .

Sorti . suae . ingemuit .

Ingemuit . autem ?

Imo . vero .

Fretus . innocentia .

Vanasque . Pombalii . iras . ridens .
Fatum .

Quod . non . meruit .

Quodque . mille . alias . furoris .

Ministerialis . victimas .

Pressit .

Forti . animo . pertulit .

At .

Vindex . Dei . manus .

Pressae . innocentiae . opem . tulit .

Debilis . Rex . Josephus I .

Atrox . et . invidus . Minister .

Uterque .

In . tumultum . lapsi .

Ignatius .

Salvus . et . incolumis .

Emersit . e . tumulo .

Mors . eorum . huic . vitam . reddidit

Redit . in . Patriam .

Et .

Qui . viriles . aetatis . dies .

Americanis . consecravit .

Ultimos .

Cognatis . Amicis . pauperibus .

Donavit .

Affabilis . erga . omnes .

Amicus . in . necessitate .

Consultor . in . rebus . dubiis .

Asylum . miserorum .

Omnium . ad . se . corda . rapuit .

Nunc .

Coelum . eum . nobis . rapuit .

Plenum . annis . meritis . virtutibus .

Vixit . annis . LXXV .

Fallor .

Tantum . LVII .

Neque . enim .

Anni . decem . et . octo .

Qui .

Ei . Olyssipone . tumulto .

Non . lapsi .

Sed . elapsi . sunt .

Pro . vita . reputari . possunt .

Obiit .

Quinta . decima . April . die .

Anno . vero .

M . D . C . C . X . C . III .

Sepultusque .

Belliczae . Insulae . Muráköz . Pago .

Cujus . curio .

Ignatius . junior . Szentmartonyi .

Nepos . defuncti .

Et .

Josephus . Keresztury .

BCU Cluj / Amicus civitatis cultor . Cluj

Ut . perennis . tanti . viri . exstaret . memoria .

Hoc . posuere .

MONUMENTUM .
